

mnoge, predvsem cerkvene, verske izraze, mogli prevzeti in gotovo tudi so prevzeli prekmurški Slovenci s posredovanjem Kajkavcev. Saj so bile južne prekmurske župnije od konca 11. stol. v zagrebški škofiji, ostale župnije pa so pravtako imele mnoge hrvaške duhovnike in bile pod vplivom kajkavskih rokopisov ter knjig.

L. Kiss našteva povečini drugačne besede. Toda besedi kot *baja* 'Unglück', *djűjta* 'Heusammeln' bi težko našli v živem govoru in če že prej pri Kniezsi našteje besede ne, nas te navdajajo k iskanju *vira* takim in podobnim oblikam. Poleg splošno razširjenih madžarskih izposojenk, npr. *varaš*, *čonta*, *pelda* itn. so namreč mnoge pri madžarskih slavistih navajane besede doma le v — madžarsko-prekmurškem slovarčku Janoša Flisarja (2. izdaja 1942). Vemo, da je mož sam delal besede, ki so nas dijake zabavale, npr. za pivnik: *cecátni papér*, včasih pa je zapisal kar madžarsko besedo, čeprav je ni govoril nihče ali morda le kak posebnež ali redki ljudje. Tak primer je navedena presenetljiva oblika: *gűjta* za spravljanje sena. V Flisarjevem slovarju najdemo na str. 148 pod *széna* (slovan. seno!) tudi *szénát gyűt: senó gréne, gyűta* — torej poleg lepega domačega glagola kar prepisano madžarsko besedo, ki jo je kot sploh nerabljeno ali vsaj redkokje rabljeno označil avtor slovarja že s tem, da jo navaja na drugem mestu. Če je to besedo — in isto velja za druge podobnega izvira in značaja — sploh kdo kje uporabljal, jo je govoril mogoče kot šalo, v afektu poleg domače in še — le v najnovejšem času.

Drugo, kar moramo poudariti, je, da so nekatere od teh skupin besed bile le redko rabljene — danes so kajpak izginile, npr. s področja uprave in političnega življenja: *követ* (poslanec), *orsácki gyűlelő* (državni zbor, skupščina), *vármegya* (županija) itn. Še redkeje so govorili na vojsko omejene besede: *pajz* (ščit), *šišak* (čelada), *harcivati* (bojevati se); *katana* (vojak) pa je poleg navadne nemške izposojenke *soldák* sploh bila redka.

Tretjič: mnoge takih besed so bile rabljene prvič v knjigi, v starih prevodih, npr.

bin za greh. Prve katoliški Prekmurci niso nikoli niti slišali, ne brali v svojih knjigah, časopisih — uvedli so jo evangeličani in od tam je prišla z drugimi podobnimi v Flisarjev slovar, iz le-tega pa v slavistično literaturo in se širi še danes tudi s predavanji po svetu. To je tako, kot če bi kdo podobno našteval germanizme v slovenščini in navajal od Trubarja dalje izraze, ki so jih poznali le stari pisatelji. Brez potrebnega pojasnila vzbuja tako ravnanje neresnično predstavlo o slovenskem besednem zakladu in pomilovanje, češ: ubogi Slovenci, še za greh in podobno nimajo lastnih besed... Zato je treba izposojenke klasificirati in preveriti, kje in kdaj so živele ter ali še živijo.

Žal — kot je zapisal Kniezsa — madžarske izposojenke v slovenščini še niso zbrane in obdelane. V svoji diplomski nalogi jih je obdelal pred 65 leti pokojni Avgust Pavel ter jih zbiral tudi še pozneje. Zbrati bi jih bilo treba tako iz slovstva kot iz živega jezika ter jih vsestransko preučiti, dognati, katere so bile zapisane le enkrat, priložnostno, v zadregi, katere so ostale le na papirju — in zlasti, katere so doma le v Flisarjevem slovarju (ter njegovem — in še nekaterem — publicističnem delu v evangeličanskih publikacijah). V njegovem slovarju mrgoli še drugih neživih, narejenih besed, ki jih bodo neprevidni jezikoslovci najbrž tudi še dolgo prepisovali in — prisojali živemu narečju... Kričeč primer vpliva madžarščine na prekmurščino in njenega pomena v prekmurškem besednem zakladu je prav madžarska beseda *soba*, ki smo jo z drugimi sprejeli iz hrvaščine v knjižno slovenščino, odkoder se je razširila v živi jezik. Toda prekmurščina je ni prevzela od Madžarov in še danes ne moreš v prekmurškem stavku uporabiti besede *soba* (rečemo: *iža*, kot tudi drugod na Slovenskem: *hiša*!).

V nasprotju z madžarščino, ki je prevzela iz slovanskih jezikov temeljne izraze za področja vsakdanjega življenja: od dni v tednu, živinoreje, kmetijstva, obrti, vere itn. — je prekmurščina prevzela predvsem vsiljene ji upravne in podobne izraze.

Vilko Novak
Filozofska fakulteta v Ljubljani

LINHARTOVA SOBA V RADOVLJICI

Vsi, ki jim je pri srcu slovenska kultura, še posebej pa slovenska književnost, dramatika in zgodovina, so si že dolgo želeli,

da bi se dostojno oddolžili prvemu slovenskemu dramatikumu Antonu Tomažu Linhartu, rojenemu 11. decembra 1756. leta v Ra-

dovljici. Čeprav je v dramatikovem rodnem mestu še ohranjena njegova rojstna hiša, na pročelju katere nas nanj opozarja spominska plošča, je zaenkrat prišlo le do ureditve sobe, posvečene življenju in delovanju tega znamenitega moža, prežetega z idejami preporeda.

Slovenski gledališki muzej in Muzeji radovljjske občine so v prvem nadstropju graščine v Radovljici poleg čebelarkega muzeja letos spomladi odprli Linhartovo sobo. Tako je končno dobil Linhart, ki je bil ne samo pesnik, dramatik in zgodovinar, marveč tudi gledališčnik, pedagog in prevajalec, v domačem mestu sicer skromen, a prijeten kotiček.

Ko vstopimo v razstavni prostor, nas najprej pozdravijo tri figure, ki predstavljajo osebe iz Linhartove Županove Micke. Oče Jaka in Micka sedita na skrinji, Anže pa stoji za njima. Na steni nasproti vratom pa je velika silhueta A. T. Linharta, posneta po bakrorezu Janeza Vida Kauperza iz leta 1780.

Razstavljeno gradivo je smotrno izbrano in urejeno tako, da nas s kar se da malo besedami seznanjajo z vsemi področji Linhartovega udejstvovanja. Ogled stalne razstave pričnemo na levi strani. Najprej se ob štirih fotografijah, ki nam ponazarjajo vpis v rojstni knjigi, takratno Ljubljano, stiški samostan in Dunaj v drugi polovici 18. stoletja, spoznamo z osnovnimi življenjepisnimi podatki. Takoj zraven sta Linhartovi začetniški deli v nemščini. To sta prevod igre Miss Jenny Love (1780) ter njegov nemški pesniški almanah Blumen aus Krain (1781). Pod slikovnim gradivom so ob steni v vitrinah knjižne izdaje Linhartovih del, ki so izšla še za časa avtorjevega življenja. Tu je tudi njegovo zgodovinsko delo Versuch einer Geschichte von Krain und der übrigen südlichen Slaven Oesterreichs (Poskus zgodovine Kranjske in drugih dežel južnih Slovanov v Avstriji) v dveh delih, ki sta izšla v Ljubljani 1788 in 1791.

Podobe na steni nam predstavijo Linhartove sodobnike Žigo Zoisa, Valentina Vodnika in Jurija Japlja. Zlasti prijateljstvo z mecenom in mentorjem Zoisom je pripomoglo, da se je Linhart pričel ukvarjati s slovensko dramatikom. Na te prve pobude nas spominja na razstavi podoba Stanovskega gledališča v Ljubljani, ki je bilo zgrajeno leta 1765. Linhart in Zois pa sta po letu 1786, ko so ljubljanski meščani ustanovili Družbo prijateljev gledališča,

večkrat priredila kako besedilo za gostujoče italijanske igralce v slovenščini. Razstava nam predstavi Linhartovo besedilo, ki se prične: Fantji! en lep zvet je ta ...

V Stanovskem gledališču je bila 28. decembra 1789 prvič uprizorjena komedija Županova Micka. O tej uprizoritvi je v nemškem Ljubljanskem tedniku izšla že naslednji dan navdušena ocena, ki je najverjetneje prišla izpod peresa Žige Zoisa. Razstavljene fotografije nam skušajo predstaviti ta rojstni dan slovenskega gledališča, kakor tudi knjižni izdaji obeh komedij, namreč Županove Micke (1790) ter komedije Ta veseli dan ali Matiček se ženi (isto leto). V vitrini pa so pred nami še kasnejše izdaje Linhartovih dramatskih del.

Predstavitve Linhartovega dela pa ne bi bila popolna, če ne bi bilo nekaterih dokumentov, ki pričajo o tem, da je deloval v letih 1786 — 1790 kot šolski komisar in ustanovil v tem kratkem času kar 27 šol. Na razstavi vidimo dopis Linharta šolnika iz leta 1793.

Da je bil Linhartov delež pri prosvetljevanju zares velik, nam dokazuje njegovo sodelovanje pri prenekateri preredni akciji, tako npr. tudi njegov prevod Wollsteinove knjige za kmete Bukve od kug inu bolezen goveje živine, tih ovac inu svin ... (1792).

Nadalje pričajo naslovne strani izdaj Matička in Županove Micke iz časa romantike ter vabila k uprizoritvam, kako so cenili Linhartovo delo France Prešeren, Matija Čop in Andrej Smole.

Zadnji del razstavljenega gradiva nam posreduje kasnejše knjižne izdaje in uprizoritve dramatskih del s fotografijami nekaterih prizorov, zlasti s predstave Županove Micke leta 1939 v režiji Bratka Krefta ter nekaterih pomembnejših upodobitev med vojno in po njej. Zanimivi sta še posebej fotografiji, ki nam kažeta zasedbo in prizor Županove Micke v izvedbi Slovenskega narodnega gledališča na osvobojenem ozemlju, katere premiera je bila 20. februarja 1945. Prikaz zaključuje nekaj podob s prizori iz Kreftovih Kranjskih komedijantov.

V vitrinah, ki so razvrščene v sredini sobe okrog treh že omenjenih figur, so posnetki nekaterih pomembnejših ocen Linhartovega ustvarjanja.

Ob otvoritvi Linhartove sobe je izdal Slovenski gledališki muzej v Ljubljani zares

okusen in pregleden katalog, ki vsebuje precej slikovnega gradiva, bibliografijo ponatisov Linhartovih del ter kronološki pregled poglavitnih člankov in razprav o Antonu Tomažu Linhartu.

Linhartova soba naj bi bila sedaj vzpodbuda, da se v prihodnosti uresniči zahtevnejša zamisel, namreč ureditev Linhartove rojstne hiše v Radovljici.

Niko Rupel
Radovljica

BALGARSKI EZIK I LITERATURA

»Balgarski ezik i literatura« je dvomesečno glasilo ministrstva za prosveto in centralnega komiteja zveze bolgarskih učiteljev. Posvečeno je metodiki pouka materinščine in bolgarske književnosti v višjih razredih osnovnih šol ter v srednjih šolah. Izhaja že sedemnajsto leto v Sofiji. Opozorili bi radi na nekaj zanimivejših prispevkov, ki so bili objavljeni v letu 1973.

Gradivo, ki ga prinaša revija, je v glavnem razdeljeno v dve veliki rubriki: metodika ter jezikoslovje, literarna teorija in literarna zgodovina. Prva je obsežnejša. Pri tem število člankov, posvečenih metodični obravnavi literarnih tem, le za spoznanje presega število tistih, ki govore o jeziku. Veliko pozornosti posvečajo vprašanju aktivizacije in samostojnega dela samih dijakov, tako pri analizi literarnih del, kot pri jezikovnem pouku. Med prispevki, ki obravnavajo metodiko pouka jezika, so zanimivi predvsem tisti, ki govorijo o programiranem pouku, o grafičnem prikazovanju sintaktičnih struktur ter o leksikologiji. Med literarnimi temami vzbujajo pozornost tiste, ki govorijo o metodiki pouka sovjetske in ostalih tujih literatur.

Rubrika »jezikoslovje, literarna teorija in literarna zgodovina« je bolj teoretična. Med zanimivejšimi članki je treba omeniti prispevke Konstantina Popova »Tendence v razvoju teorije jezika in stila literarnega dela«, ki nazorno kaže stanje sodobne bolgarske literarne teorije, ter sestavek Teodora Bojadžieva o bolgarski pisavi, v

katerem je v strnjeni obliki prikazal njen razvoj ter sedanje stanje.

Od prispevkov, ki niso vključeni v osnovni rubriki, kaže omeniti razlago predloga novega učnega načrta za pouk bolgarščine in bolgarske literature v novi enotni srednji politehnični šoli (IV. — X. razred). V vrsti člankov nudijo nekatere zanimive rešitve, ki utegnejo pritegniti pozornost tistih, ki se ukvarjajo s sestavljanjem učnih načrtov pri nas.

Revija prinaša tudi dve zanimivi bibliografiji: bibliografijo člankov, posvečenih samostojnemu delu dijakov pri pouku jezika in literature, ter člankov o metodiki pouka literature v srednjih šolah.

Opozorimo naj še na eno privlačno posebnost revije »Balgarski ezik i literatura«. To je izredno širok krog sodelavcev. Skoraj da ni avtorja, ki bi se v tem letniku oglasil dvakrat. Razen tega je tretjina sodelavcev stalno zaposlenih zunaj obeh univerzitetnih središč: Sofije in Trnova. Nekateri delajo celo na vasi. Da sodelavec res ne primanjkuje, kaže tudi tematični plan, ki ga je za naslednje leto predložilo svojim sodelavcem uredništvo revije. Sodelavcev stalno zaposlenih zunaj obeh uni-O veliki aktivnosti učiteljev bolgarskega jezika in literature priča tudi sodelovanje na različnih konferencah in posvetovanjih, o katerih revija tudi poroča. In to ne le pasivno, ampak z vrsto poročil in referatov.

Matej Rode
Gimnazija v Celju

KOLIKO TEDENSKIH UR ZA MATERINŠČINO?

V strokovni reviji *Russkij jazyk v nacional'noj škole* (5, 1974), ki jo izdaja Akademija pedagoških znanosti SZ, objavlja N. V. Barannikov uvodni članek o položaju pouka ruščine v neruskih republikah in o možnostih za izpopolnitev učnega sistema za tkim. drugo materinščino. Bralca posebnost pritegne razpredelnica, ki vsebuje po-

datke o številu tedenskih ur v prvih treh razredih osnovne šole; zanimivi in zgovorni so podatki za vseh 15 republik SZ, vendar nas presenečajo predvsem tisti o tedenskih urah ruščine v Ruski sovjetski federativni socialistični republiki (RSFSR), kjer gre za prvi materni jezik. Skupno število tedenskih ur znaša za prve tri razrede